

Araştırma Makalesi / Research Article

KUŞAKLARARASI DAYANIŞMA AÇISINDAN YAŞLILARIN DİJİTAL OKURYAZARLIK DENEYİMLERİ ÜZERİNE NİTEL BİR ÇALIŞMA

Didem DEMİR ERBİL*

Oya HAZER**

A QUALITATIVE STUDY ON THE DIGITAL LITERACY EXPERIENCES OF ELDER IN TERMS OF INTERGENERATIONAL SOLIDARITY

Öz

Bu araştırmada, kuşaklararası dayanışma perspektifiyle, yaşlıların dijital okuryazarlık deneyimlerine ilişkin genel bir çerçeve ortaya çıkarılması ve gençlerin bu konudaki görüş ve önerilerinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Araştırmaya 65 yaş ve üzeri 6 yaşlı ve onların torunları 6 genç olmak üzere toplam 12 kişi katılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, yaşlılar iletişim araçlarını, interneti, ATM'leri kullanırken ve yeni teknolojileri öğrenirken zorlanmaktadır. Bu durumun önemli nedenleri arasında yaşa bağlı görme ve işitme engelleri, ürünü bozmaktan ve yanlış işlem yapmaktan korkma, internete ve dijital hizmetlere olan güvensizlik, kişisel bilgilerin ele geçirilmesi endişesi, yazıların küçük olması ve dijital işlemleri hızlı ve karmaşık bulmalarıdır. Yaşlılar genellikle dijital hizmetleri yüz yüze yapmayı tercih etmektedirler. Ayrıca yaşlılar teknoloji konusunda gençlerden yardım almaya hevesli olduklarını belirtirken araştırmaya katılan gençler de, kendi büyük ebeveynleri başta olmak üzere yaşlıların teknoloji kullanımını desteklemektedirler.

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, e-posta: didemdemir@hacettepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2174-8184>.

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, e-posta: ohazer@hacettepe.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0380-6865>.

İntihal Taraması: Bu makale intihal taramasından geçirilmiştir.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Didem Demir Erbil).

Atıf: Demir Erbil, D. ve Hazer, O. (2021), Kuşaklararası Dayanışma Açısından Yaşlıların Dijital Okuryazarlık Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Çalışma, 21(2), *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 271-298, <https://doi.org/10.11616/basbed.vi.897599>.

Makale Gönderim Tarihi: 16.03.2021

Makale Kabul Tarihi: 31.05.2021

Anahtar Kelimeler: Yaşlılar, Dijital Okuryazarlık, Teknoloji, Kuşaklararası Dayanışma.

Abstract

In this study, it was aimed to determine the digital literacy experiences of the elderly with the perspective of intergenerational solidarity, to reveal a general framework and to evaluate the opinions and suggestions of the young people on this issue. A qualitative research method and phenomenological approach were used. Six elderly people aged 65 years and over, and their grandchildren six young people participated in the study. According to the research results, elderly people have difficulties while using communication tools, internet, ATM and learning new technologies. Among the most important reasons for this situation are age-related visual and hearing impairments, fear of disrupting the product and performing incorrect operations, distrust of the internet and digital services, concern for capturing personal information, small texts, and finding digital transactions fast and complex. The elderly often prefer to do digital services face to face. In addition, while the elderly stated that they are eager to get help from young people about technology, the young people participating in the research support the use of technology by the elderly, especially their grandparents.

Keywords: Elders, Digital Literacy, Technology, Inter-Generational Solidarity.

1. Giriş

Tüm dünyada yaşanan son teknolojik gelişmeler kendine has ve yeni bir “dijital dünya” ortamı yaratmıştır (Onursoy, 2018: 990). 2016 yılında dünya nüfusunun yaklaşık %46’sı, diğer bir deyişle 3.4 milyar insan internet kullanıcısıyken 2020 itibariyle dünya nüfusunun yaklaşık %59’u, diğer bir deyişle 4.5 milyar insan internet kullanıcısı haline gelmiştir. Ülkemizde de 2020 itibariyle 62.07 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır (Dijital Reports,2020).

Oluşan bu dijital dünya birçok alanda, bireylere kolaylıklar sağlamaktadır. Günümüzde bireyler bilgisayar ve cep telefonları sayesinde birçok işlemi zaman ve mekân sınırına takılmadan yapabilmektedir. Dünyanın diğer ucundaki bir araştırmacının verilerine kolaylıkla ulaşabilmekte, mesafe kavramını ortadan kaldırarak istediği kişilerle yüz yüze görüntülü konuşmalar yapabilmektedir. Askeri, sağlık, eğitim, iş ve hizmet sektöründe yaygınlaşan ve sistematikleşen bu dijital gelişmeler, dijital okuryazarlık kavramının oluşmasını sağlamıştır (Öztürk,2020).

Dijital okuryazarlık, teknolojik araçları kullanarak bilgiye ulaşma ve bilgi üretme becerisi olarak tanımlanmaktadır. (Duran ve Özen, 2018: 31). Dijital okuryazarlık; hem bireyin bilgi ve iletişim teknolojileriyle etkin olarak öğrenmesini kapsarken hem de bu teknolojilerle kişisel gelişimine katkı sunacak, hayatın herhangi bir bağlamında problemini çözecek,

toplumsal katılım ve üretimini destekleyecek şekilde bu teknolojilerin güvenli, yasal ve ahlaki kullanımıyla ilgili ve tüm bunların somut hale gelmesini sağlayan yeterliklerin toplamından ve daha fazlasından oluşan bir kavramdır (Acar, 2015: 8).

Hague ve Payton (2010) dijital okuryazar bireylerin;

- Etik ilkeleri göz önünde bulundurarak aranan bilgiyi nerede ve nasıl bulabileceğini bilme,
- En iyi ve doğru bilginin ne olduğunu, hangi kaynaktan edinebileceğini, bu bilgileri hangi araçlar ile sunup, nasıl çıktılar elde edeceğini bilme,
- Edindikleri bilgileri işbirliği içinde başkaları ile paylaşabilme, güvenli bir şekilde iletişim kurabilme

gibi becerilere sahip olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Dijital okuryazarlık, 21.yy'da yaşamın temel bir parçası olarak ortaya konulmaktadır. Ancak bu becerilerin gelişiminin önemi vurgulansa da araştırmalarda daha çok çocuk ve genç nesil üzerine çalışıldığı dikkat çekmektedir (Gonzalez Gutierrez, 2015; Marsh, 2005; Waite, 2004). Yaşlıların dijital okuryazarlık ya da teknoloji kullanımı konusundaki araştırmalara çok fazla dâhil edilmediği görülmektedir. Oysa bu becerilere çocuk ve gençler kadar yaşlıların da gereksinimi olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Konuyla ilgili literatür incelendiğinde, teknolojik yeniliklerin benimsenmesinde yaşın önemli bir faktör olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bazı çalışmalar, yaş ilerledikçe teknolojiye karşı olumsuz görüşlerin arttığını ve teknoloji kullanımının azaldığını belirtmektedir (Kerschner ve Chelsvig, 1981; Lee, Chen ve Hewitt, 2011; Meethongjana ve Tachpetpaiboonb, 2015). Ayrıca, yaşlıların teknolojiyi en son benimseyen grup olduklarından da bahsedilmektedir (Özkan ve Puruçuoğlu, 2010). Sınırlı sayıda çalışmalar olsa da, yaşlıların teknolojiyi başarılı bir şekilde kullanmalarında, teknoloji konusunda yeterli seviyede bilgilendirilmelerinin etkisinin önemli olduğu savunulmaktadır (Fisk, Rogers, 2000; Kiel, 2005; Sayago, Sloan ve Blat, 2011). Yaşlıların teknoloji kullanma becerisinin geliştirilmesinin, yaşlıların yaşam kalitesinin yükselmesine, sosyal uyumlarının artmasına ve toplumla bütünleşmelerine katkı sağlayabileceği ileri sürülmektedir (Bosma, GiezenBiegstraaten, Spaltman ve Stephan, 2000).

Aile, her yaş grubundaki birey için önemli bir sosyal destek mekanizmasıdır. Bu anlamda, ailede kuşaklararası dayanışmanın sağlanması ve sürdürülmesi hem yetişkinler hem yaşlı yetişkinler hem de yetişkin olmaya hazırlanan gençler ve çocuklar için ayrı bir öneme sahiptir.

Ailede kuşaklararası dayanışma yaklaşımı yakınlık, işbirliği, fikir birliği, kaynak paylaşımı, aileye ilişkin normlar, aile içi ilişkilerin getireceği fırsatları kapsamaktadır (Hazer ve Özsungur, 2017).

Kuşaklararası dayanışma, sosyalizasyon sürecinde toplumun geneli tarafından benimsenen değerlerin gelecek nesillere aktarılmasının önemli araçlarından birisi olup farklı yaşlardaki insan grupları arasında gerçekleştirilen ortak bir amaç veya çıkara yönelik etkileşim süreci olarak tanımlanmıştır (Merz vd., 2007: 176). Yani kuşaklararası dayanışma, genç ve yaşlı kuşaklar arasında karşılıklı oluşturulabilecek dayanışma ilişkilerini ifade etmektedir.

Hazer ve Özsungur (2017), yaşlı ve genç kuşaklar arasında uyumun yakalanmasının, sosyal ve psikolojik olarak yaşlı bireylere faydalı olacağını ve genç kuşakların yaşlı bireyleri anlamalarını sağlayacağını belirtmektedir. Kuşaklararası dayanışmanın yaşlıların ihtiyaç duyduğu teknolojiye uyum, destek, öğrenme ve iletişime yardımcı olması, konunun önemini ortaya koymaktadır.

Yeni bilgilerin edinilmesi, geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılması, gençlerin yaşlıların tecrübelerinden faydalanması ve yaşlıların topluma katılımı her kuşak insanın yaşam kalitesini zenginleştirebilir ve yaşam memnuniyetinin sağlanmasına katkıda bulunabilir (Murakami, 2017). Bu görüşe paralel olarak, Yılmaz, Hazer ve Öztürk (2018), 216 yaşlı ebeveynle yapmış oldukları araştırmada kuşaklararası dayanışma ile yaşam tatmini arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulmuşlardır.

Bütün bu bilgiler ışığında, dijital teknolojiler ve hizmetlere ulaşım konusunda dezavantajlı konumda olan yaşlıların dijital okuryazarlıklarının geliştirilmesinde kuşaklararası dayanışmanın katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yaşlıların dijital okuryazarlık deneyimleri ve gençlerin teknoloji konusunda yaşlı ebeveynlerine olan desteğinin incelenmesi konunun daha iyi anlaşılması açısından önem arz etmekte olup, üniversite öğrenci gençler ile gençlerin 65 yaş ve üzeri yaşlı ebeveynleri (anneanne/babanne ve dede) araştırma kapsamına alınmıştır.

Bu bağlamda, çalışmada yaşlıların dijital okuryazarlık deneyimlerinin kuşaklararası dayanışma perspektifiyle belirlenmesi hedeflenmiştir. Derinlemesine mülakat tekniğiyle elde edilen veriler, yaşlıların dijital okuryazarlık deneyimlerine ilişkin genel bir çerçeve ortaya çıkarmayı ve gençlerin bu konudaki görüş ve önerilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

2.Yöntem

Kuşaklararası dayanışma açısından yaşlıların dijital okuryazarlık deneyimlerini konu edinen bu çalışmada, hem yaşlılarla hem de gençlerle yüz yüze görüşmeler yapılarak konunun derinlemesine incelenmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle, niceliksel bir yöntemle veri toplama yerine, niteliksel yöntemden faydalanılmış ve fenomenolojik yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojik çalışmalarda veri kaynağı, araştırmanın odaklandığı olguyu tecrübe eden bireyler ya da gruplardır. Başlıca veri toplama aracı görüşmedir ve görüşmeler genellikle uzundur. Creswell (2013: 77-81)'e göre fenomenolojik çalışma, birkaç kişinin bir kavramla ilgili yaşamış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlamaktadır. Neyin nasıl deneyimlendiğini bütünlükten, bireylerin deneyimlerinin özünün tartışıldığı betimleyici bir çalışmadır. Bu bağlamda bu araştırma, kuşaklararası dayanışma perspektifinden yaşlıların dijital okuryazarlık alanındaki deneyimlerine odaklanmıştır.

Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yöntemi verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içerir. Bu analiz yönteminin amacı bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde ortaya koymaktır. Bu amaçla öncelikle veriler sistemli ve açık bir şekilde betimlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırma modeli ile kesin ve genellenebilir sonuçlar ortaya konulmasa da araştırılan olgunun daha iyi anlaşılması sağlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 80-81).

2.1. Etik Bilgiler ve Çalışma Grubu

Aynı aile içerisinde belirlenen genç ve yaşlı kişilerle görüşmelere başlamadan önce araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul'undan 22.12.2020 tarih ve E-35853172-100-00001376841 sayılı onay belgesi alınmıştır. Görüşmelerden önce katılımcılara, araştırmanın amacı, araştırmaya katılımın araştırmacı için önemi, verilen cevapların gizliliği, katılımın tamamıyla gönüllülük esasına göre olduğu ön bilgi olarak verilmiş, katılmak isteyenlerden ıslak imzalı olarak bilgilendirilmiş onamları alınmıştır. Araştırmanın tüm aşamaları araştırma etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiş, herhangi bir etik sorun yaşanmamıştır. Makaledeki alıntılarda kullanılmak üzere katılımcılara kod verilmiş ve kimlikleri ifşa edilmemiştir.

Araştırmanın çalışma grubu iki gruptan oluşmaktadır. Birinci grup, Hacettepe Üniversitesi Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü'nde 4. sınıfta okuyan 6 öğrenciden oluşmaktadır. Örneklem seçimi, 4. sınıfta okuyan 40 öğrenciden araştırma kapsamına giren 15 öğrenci arasından tesadüfî örneklem yolu ile belirlenmiştir. İkinci grup ise, 6 öğrencinin dede ve

anneanne/babaannelerinden oluşan 65 yaş ve üzeri yaşlı ebeveynleridir. Bu bağlamda kuşaklararası dayanışmanın özelliklerini analiz edebilmek için aynı aileden farklı kuşakların çalışmaya dâhil edilmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle de her iki grup içerisinde de akrabalık bağı bulunmaktadır. Araştırma her iki grubun da gönüllü olarak katılımı ile oluşturulmuştur. Bu kapsamda, araştırmaya 65 yaş ve üzeri 6 yaşlı ve onların torunları 6 genç olmak üzere toplam 12 kişi katılmıştır. Katılımcıların ismi saklı tutulmuş olup yapılan alıntılarda görüşme numarası, cinsiyetin baş harfi, medeni hal, yaş özelliklerinden oluşan bir kod kullanılmıştır. Örneğin: 1 numaralı yaşlı görüşmesi 70 yaşında ve eşi vefat etmiş bir kadınla ile yapılmış olup katılımcı kodu (1, K, Eşi vefat etmiş, 70) şeklindedir. Örneğin:1 numaralı genç görüşmesi 22 yaşında kadın ve yaşlının torunudur. (1,K,Torun,22).

2.2. Çalışma Grubunun Özellikleri

Çalışmaya katılanların genel özellikleri tablolar halinde aşağıda verilmiştir.

Tablo 1: Yaşlılara İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Yaş	70	67	79	75	65	70
Cinsiyet	Kadın	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın	Kadın
Eğitim düzeyi	İlkokul	Ortaokul	Ortaokul	Lise	İlkokul	Lise
Algılanan gelir düzeyi	Düşük	Orta	Orta	Orta	İyi	Orta
Medeni durum	Eşi vefat etmiş	Evli	Evli	Eşi vefat etmiş	Evli	Evli
Genel sağlık durumu	Orta	İyi	Orta	Çok iyi	Orta	Orta

Tablo 2: Gençlere İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Yaş	22	22	24	24	24	21
Yaşlı ile yakınlık	Torun	Torun	Torun	Torun	Torun	Torun
Cinsiyet	Kadın	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın	Kadın
Eğitim düzeyi	Üniversite (okuyor)	Üniversite (okuyor)	Üniversite (okuyor)	Üniversite (okuyor)	Üniversite (okuyor)	Üniversite (okuyor)
Algılanan gelir düzeyi	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	Düşük

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada yapılan literatür taraması çerçevesinde araştırmacının konusuna uygun olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Soruların oluşturulmasında Yıldırım-Becerikli (2013) ve Tekedere ve Arpacı (2016) yaptıkları benzer çalışmalardan yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu üç(3) bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, gençlerin bazı bireysel özellikleri (yaş, öğrenim düzeyi, algılanan gelir düzeyi vb) ve gençlerin

kuşaklar arası dayanışma açısından yaşlıların dijital okuryazarlığı üzerine görüş ve önerilerine ilişkin iki (2) açık uçlu soru yer almaktadır. Bunlar;

- 1) Yaşlıların teknoloji kullanımı ve dijital okuryazarlıklarını arttırmak konusundaki görüşleriniz nedir?
- 2) Yaşlıların dijital okuryazarlıklarını arttırmak için ne önerirsiniz?

İkinci bölümde, yaşlıların bazı bireysel özellikleri (yaş, öğrenim düzeyi, algılanan gelir düzeyi vb) ve yaşlıların teknoloji kullanımı belirleyen sorular yer almaktadır. Son bölüm olan üçüncü bölümde ise, yaşlıların teknoloji kullanımı, dijital okuryazarlık ve kuşaklar arası dayanışma açısından yaşlıların görüşlerine ilişkin yedi (7) açık uçlu soru yer almaktadır. Bunlar;

- 1) Evdeki teknolojik araçları (çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, mikro dalga vb) kullanırken zorlanıyor musunuz? Bunun nedeni sizce nedir?
- 2) İletişim araçlarını (cep telefonu, bilgisayar, tablet vb) ne amaçla kullanıyorsunuz?
- 3) İletişim araçlarını (cep telefonu, bilgisayar, tablet vb) kullanırken zorlanıyor musunuz? Bunun nedeni sizce nedir?
- 4) İnterneti e-devlet hizmetleri, bankacılık hizmetleri, hastane randevu hizmetleri vs. gibi amaçlarla kullanıyor musunuz? Kullanırken zorlanıyor musunuz? Zorlanıyorsanız hangi konuda?
- 5) ATM'leri kullanıyor musunuz? Kullanırken sorun yaşıyor musunuz? Sizce bunun nedeni nedir?
- 6) Yeni teknolojileri kolaylıkla öğrenebilir misiniz? Eğer zorlanıyorsanız sizi en çok ne zorlamaktadır?
- 7) Teknoloji kullanımı ile ilgili kimlerden yardım alırsınız? Ailenizdeki gençlerin size bu konuda yardımı konusunda düşünceleriniz nedir?

Hazırlanan soruların anlaşılabilir olup olmadığı ve sorulardan araştırma için gerekli görülen bilgilerin edinilip edinilmediğini anlamak amacıyla araştırmaya dâhil edilme kriterlerine uyan iki katılımcı ile pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan pilot görüşmelerden sonra yarı yapılandırılmış görüşme formu gözden geçirilmiş ve güncellenmiştir. Görüşmeler 4 Ocak- 28 Şubat 2021 tarihleri arasında yaklaşık 2 ay devam etmiştir. Görüşmeler katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiş ve yaklaşık 40 dakika sürmüştür.

2.4. Verilerin Analizi

12 katılımcı ile yapılan görüşmelerden elde edilen ses kayıtları ve görüşme notları incelenmiştir. Alınan notlar okunmuş, ses kayıtları dinlenmiş ve ifadeler bütüncül bir şekilde anlaşılmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçlarından elde edilen veriler ve yaşlıların dijital teknolojileri kullanımı ve teknolojik ürünlerin kabul ve kullanımı konusundaki mevcut literatürden yararlanılarak (Kalınkara, Başbüyük ve Ay,2016; Görgün-Baran, Koçak-Kurt ve Serdar-Tekeli, 2017; Özsungur, 2018) “temalar” ortaya çıkarılmıştır. Temalara uygun sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunulmuş ve doğrudan alıntılar kullanılmıştır.

3. Bulgular ve Tartışma

Yaşlıların evlerinde hangi teknolojik araçlara sahip oldukları ve sosyal medya kullanımına ilişkin bilgiler Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3: Yaşlıların Evlerinde Hangi Teknolojik Araçlara Sahip Oldukları ve Sosyal Medya Kullanımına İlişkin Bilgiler

Katılımcılar	1.K,70	2.E,67	3.E,79	4.E,75	5.K,65	6.K,70
Sahip olunan iletişim araçları	TV Cep telefon	TV Akıllı telefon	Akıllı telefon	TV Akıllı telefon Bilgisayar	TV Akıllı telefon Bilgisayar	TV Akıllı telefon Bilgisayar
Sahip olunan teknolojik araçlar	Çamaşır makinesi	Bulaşık makinesi Çamaşır makinesi Mikrodalga fırın	Bulaşık makinesi Çamaşır makinesi	Çamaşır makinesi	Bulaşık makinesi Çamaşır makinesi Mikrodalga fırın	Bulaşık makinesi Çamaşır makinesi Mikrodalga fırın
Sosyal medya kullanımı	Kullanmıyor	Facebook Whatsapp	Kullanmıyor	Whatsapp	Whatsapp	Facebook Whatsapp You Tube

Araştırma kapsamında, yaşlılarla yapılan derinlemesine görüşmeler neticesinde dijital okuryazarlığa engel oluşturan ve katkı sağlayan temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan temalar aşağıda Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Dijital Okuryazarlığa Engel Oluşturan ve Katkı Sağlayan Temalar

Engeller	1.Korku/Endişe	Yanlış işlem yapma	Ürünü Bozma	Fiziksel zarar görme
	2.Kullanım zorluğu	İşlemlerin karışık olması	Yazıların küçük olması	Hızlı kullanıma uyum sağlayamama
	3.Güven	Kişisel bilgilerin ele geçirilmesi/kaybolması	Bilinmezlik	Kandırılmak
	4.Öğrenme güçlüğü(sağlık engeli)	Yaşa bağlı görme ve işitme engelleri		
Katkı	1.İletişim	Yakınlardan haber alma	Çocuklar ve torunlarla görüntülü görüşme	

Yaşlıların evdeki teknolojik araçları, iletişim araçlarını, interneti, ATM'leri, yeni teknolojileri kullanım deneyimleriyle, dijital teknolojilerin kullanımında daha çok kimden destek aldıkları ve gençlerin yaşlıların dijital okuryazarlıkları konusundaki görüş ve önerilerine ilişkin bulgular aşağıda ayrıntılı olarak verilmiştir.

Soru 1: Evdeki teknolojik araçları (çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, mikro dalga vb) kullanırken zorlanıyor musunuz? Bunun nedeni sizce nedir?

Katılımcılardan 4'ü evdeki teknolojik araçları kullanırken zorlandıklarını belirtirken 2'si bu araçları kullanırken zorluk yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Zorlanma nedenlerinin ise Korku/Endişe teması altında yanlış işlem yapmaktan korkma ve ürünü bozma endişesi olduğu ortaya çıkmıştır. Yaşlıların evdeki teknolojik araçları kullanımına engel oluşturan temalara örnek oluşturacak görüşmelerden alıntılar aşağıda yer almaktadır:

"...Evdeki teknolojik araçları ilk başta kullanırken zorlandım. Çünkü nasıl kullanacağımı bilmediğim için eğer yanlış bir şey yaparsam ve bozulursa düşüncesiyle tedirgin oluyorum. Eğer bozulursa maddi zorluklar yaşıyoruz yenisini almak çok güç durumda bırakır bizi..." (1, K, Eşi vefat etmiş, 70).

"...Bu araçları kullanırken zorlandığım konular oluyor mesela çamaşır makinesini çalıştırmak istediğimde hangi programda, kaç saat çalışması gerekiyor, dokunmatik ekranına bastığım zaman algılayıp algılamadığını anlayamıyorum. O sebeple çamaşır makinesini sadece tek bir programda çalıştırıyorum..." (2,E,Evli,67).

"...Eşim çok erken öldüğü için bu aletleri kullanmayı bilmiyorum zaten evimde de yok bana gösteren öğretene biri olmadığı için ve yalnız yaşadığım

evime almaya gerek duymadım. Sadece çamaşır makinası kullanmayı biliyorum onu da hep tek programda kullanıyorum. Bana ideal ayarını gösterdiler bende gösterildiği gibi yapıyorum. Bir keresinde uzun programa atmıştım 3 saat bitmesini beklemiştim ondan sonra denilenden dışarıya çıkmıyorum yine öyle beklerim diye. Sanırım zorlanmamın nedeni yaşlılıktan, genç yaşta teknolojiyle tanışmamış olmaktan...”(4,E,Eşi vefat etmiş,75)

Evdeki teknolojik araçları kullanırken zorlanmadıklarını belirtenler ise uzun yıllardır kullanıyor oldukları için hayatlarının bir parçası haline geldiğini belirtmişlerdir. Yapılan görüşmelerden örnek alıntılar aşağıda verilmiştir.

“Hayır zorlanmıyorum. Çünkü uzun yıllardır kullanıyorum. Bu eşyalar bizim özellikle de belli bir yaşın üzerinde olanların artık günlük hayatta her şeyi olmuş durumda rahat bir yaşantı sürmemiz için herkesin az çok kullanmayı bilmesi gerekiyor....”(5,K,evli,65).

“Hayır zorlanmıyorum. Çünkü bu teknolojik araçlar artık hayatımızın bir parçası olmuş durumda ve hemen hemen her gün kullanır durumdayız bunun yanı sıra hayatımıza büyük kolaylıklar sağlamakta olduğu için kullanmayı yıllar önce öğrendim ve hala sorunsuz bir şekilde kullanıyorum. Zaman zaman teknik problemler yaşadığım oluyor ama o zamanlarda dışardan bir yardım alıyorum.... (6,K,Evli,70).

Araştırma sonuçlarına paralel olarak, Kalıncara, Başbüyük ve Ay (2016) ‘ın üç bölgede ve 11 ilde yürütmüş oldukları yaşlıların gerontolojik ürünleri kabule yönelik tutumları konusundaki çalışmalarında ev ve günlük yaşam teknolojisi ile ilgili geronteknolojik araçların yaşlılar arasında en sık kullanılanlar olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Soru 2: İletişim araçlarını (cep telefonu, bilgisayar, tablet vb) ne amaçla kullanıyorsunuz?

Katılımcıların tamamı iletişim aracı olarak cep telefonu sahibidir. Ayrıca katılımcıların 5’inin akıllı cep telefonu 1’inin ise tuşlu cep telefonu vardır. Akıllı telefonlarını çoğunlukla aileleri(çocukları, torunları vb.) ve yakınları ile haberleşmek amacıyla kullanmaktadırlar. Katılımcılardan 3’ü haberleşmek dışında bilgi edinme, alışveriş vb. amaçlar da akıllı telefon kullanmaktadırlar. Akıllı telefona sahip katılımcılarla yapılan görüşmelerden örnek alıntılar aşağıda verilmiştir.

“İletişim araçlarından cep telefonunu kullanıyorum. Yakınlarım, dostlarım, ailemle haberleşmek amacıyla kullanıyorum. Cep telefonumun internetini kullanarak hava durumunu takip ediyorum, müzik dinliyorum.

İnternet üzerinden bazı araba gruplarını takip ediyorum arabalarla ilgili merak ettiklerimi soruyorum ve bilgi ediniyorum...” (2,E,Evli,67).

“Çoğunlukla ailem ve yakınlarımla haberleşmek için kullanıyorum. Telefonda sipariş verip temel ihtiyaçlarımızı karşılayabiliyorum. Sağlıkla ilgili bilgi araştırmak, haberler için internet kullanmak istiyorum. Eğer bununla ilgili bir eğitim düzenlenirse katılabilirim...” (3,E,Evli,79).

“Bilgi, araştırma, aileme ve yakınlarımla haberleşmek için kullanıyorum. Çocuklarım uzakta olduğu için görüntülü konuşmak bana çok iyi geliyor bazen iyi ki telefon var diyorum yoksa nasıl giderdim oralara kadar...” (4,E,Eşi vefat etmiş,75)

“Çocuklarımdan ile konuşmak amaçlı kullanıyorum ve whatsapp'tan fotoğraf paylaşmak, fotoğraf çekmek için kullanıyorum. İnternette alışveriş yapmayı hiç denemedim bir ihtiyacımız olduğu zaman gidiyoruz dokunarak, seçerek istediğimiz şeyi alıyoruz ama internette aldığımız zaman öyle değil sadece görüyorsun kalitesi nasıl, malı nasıl bilemiyorsun o yüzden internette alışveriş hiç yapmam...” (5,K,evli,65).

“...Telefon ile zaman geçirmeyi çok seviyorum. Çoğunlukla aile ve arkadaşlarım ile görüşmek için kullanıyorum. Yeni torunum dünyaya geldi her gün onunla görüntülü konuşmazsam içim rahat etmiyor ayrıca emekli hemşire olduğum için de kızım bebek konusunda aklına takılan bir konu olduğunda beni arar ve sorar. İnternette araştırma yapmayı seviyorum. Hastalıklarım ile ilgili konularda araştırma yapmak beni rahatlatıyor ve nasıl önlemler almam gerektiği konusunda fikir sahibi oluyorum. Çok sık olmasa da internet üzerinden alışverişte yapıyorum ama bazen aldığım eşyada sıkıntı yaşadığım oldu ve değişiminde sıkıntı yaşadığım için mecbur kalmadığım zamanlarda tercih etmemeye çalışıyorum...” (6,K,Evli,70).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden de anlaşılacağı üzere, akıllı cep telefonu kullanma açısından dijital okuryazarlığa katkı sağladığı düşünülen iletişim teması yaşlıları motive eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Akıllı telefona sahip olmayan 70 yaşındaki kadın katılımcı görüntülü görüşme yapamamaktan şikâyet etmektedir. Dijital okuryazarlık konusunda yaşlıların en büyük motivasyon kaynağının uzakta yaşayan sevdikleriyle görüntülü görüşme yaparak iletişimde kalma olduğu görülmüştür. Akıllı telefona sahip olmayan katılımcıyla yapılan görüşmeden örnek alıntı aşağıda verilmiştir.

“İletişim araçlarından sadece telefonu kullanıyorum. Okuma-yazma konusunda iyi değilim. Çocuklarım ve yakınlarımla haberleşmek için kullanıyorum. Çocuklarım başka şehirlerde yaşıyorlar. Uzaktaki

çocuklarımın, torunlarımın sadece sesini duyabiliyorum, akıllı telefonum olmadığı için onlarla görüntülü sohbet edemiyorum...” (1, K, Eşi vefat etmiş, 70).

Araştırma sonuçlarına paralel olarak, Garbin, Peterlin ve Bucan (2017)’nin çalışmasında, yaşlıların yeni iletişim teknolojileri aracılığıyla coğrafi mesafenin neden olduğu sevdiklerinden ayrılma sürecini hafifleterek iletişimlerini kolaylaştırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle yaşlı bireyler yakınlarıyla düzenli olarak video tabanlı görüşmeler yaparak kendilerini daha az yalnız hissedebildikleri de görülmüştür. Gilligan, Campbell, Dries ve Obermaier(1998), yaşlılar için telefon vasıtasıyla akrabaları ve arkadaşlarıyla düzenli sosyal iletişimi sürdürmelerinin toplumla bütünleşme açısından çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ekici ve Gümüş (2016) yaşlıların videolu iletişim ile çocuk ya da torunlarını gören yaşlıların mutlu olduklarını ve sosyal hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Soru 3: İletişim araçlarını (cep telefonu, bilgisayar, tablet vb) kullanırken zorlanıyor musunuz? Bunun nedeni sizce nedir?

Katılımcılardan 5’i iletişim araçlarını kullanırken zorluk yaşadıklarını belirtirken 1’i zorluk yaşamadığını belirtmiştir. Zorlanma nedenlerini korku/tedirginlik teması altında yanlış işlem yapmaktan korkma, kullanım zorluğu teması altında yazıların küçük olması, işlemlerin karışık olması, güven teması altında kandırılmak ve sağlık engelinden dolayı öğrenme güçlüğüdür. Yapılan görüşmelerden alınan örnek alıntılar aşağıda verilmiştir.

“...Kullanırken zorlanmamak için en çok iletişimde olduğum yakınların ve ailem için hızlı arama özelliğini kullanıyorum. Bu özellikten torunlarım bilgilendirmesi ile haberdar oldum. Böylece arama yaparken zorlanmamış oluyorum. Okuma- yazma konusunda yeterli olmadığı için cep telefonumun özelliklerini bilmiyorum, telefonu anlamak için uğraşırken yanlışlıkla birilerini ararım diye korkuyorum ve bunun tedirginliğini yaşıyorum. Telefonumda kayıtlı olmayan numaralardan gelen aramayı açmıyorum, kimin neden aradığını bilmiyorum dolandırılmaktan korkuyorum...” (1, K, Eşi vefat etmiş, 70).

“...Cep telefonumu kullanırken en başta çok zorlandım çünkü daha öncesinde hiç akıllı telefon kullanmamıştım. Çok yavaş anladığım için öğrenemeyeceğim düşüncesine kapılarak çekindim. Telefon rehberine birini kaydetmeyi nasıl yapacağımı anlamakta zorlandım, ilk başlarda çevremdekilere kaydettirdim. Ne zaman kendim bu işlemi yapmaya çalışsam nasıl yapacağımı, klavyeyi nasıl kullanacağımı karıştırıyordum.

Torunum benim kullanabildiğim klavyeyi buldu yazıları da büyüttü artık zorlanmıyorum...” (2,E,Evli,67).

“...Cep telefonumu kullanmaya başladığımda zorlandım sonrasında kullanabileceğime dair kendime güvendim. Ancak telefon görüşmeleri sırasında karşıdan gelen sesleri duymakta güçlük çekiyorum. İşitme cihazı kullanıyorum ve bazen sesini ayarlamakta zorlanıyorum. Telefona uygulama yüklemeyi ve kaldırmayı bilmiyorum genellikle bilen birinden yardım alıyorum ve nasıl bir tavırla karşılaşacağımı bilmiyorum. Bu sebeple çocuklarım ve torunlarımdan başkasına güvenemiyorum...” (3,E,Evli,79).

“Bilgim olduğu kadarını kullanıyorum. O da sadece arama yapmak, görüntülü konuşmak ve haber sitelerinde gezinmekle sınırlı. Başka şeyleri karıştırmıyorum yanlış yere girip de çıkamazsam diye tereddüt ediyorum...” (4,E,Eşi vefat etmiş,75)

“Zorlanıyorum. Çünkü yazıları çok küçük yakın gözlüğüm yanımda olmadığı zamanlarda birisini aramak bile bana çok zor bir iş gibi geliyor. Neyin nerde olduğunu hep karıştıyorum bir de şimdi ekranda renkli olduğu için renkleri de birbirine benziyor bu da bana karışık ve zor gelmesinin sebeplerinden birisi. Yanlış bir yere tıklayıp yanlış bir şeyler karşıma çıkacak, bozarım diye korkuyorum bu yüzden de sadece haberleşmek amaçlı kullanıyorum.” (5,K,evli,65).

Araştırma sonuçlarıyla benzer olarak, Ekinci ve Gümüş (2016) yaşlılıkta teknoloji kullanımı konusunda yapmış oldukları çalışmalarında, yaşlı bireylerin fiziksel ve bilişsel yetilerinin zayıflamasından dolayı birçok yeni teknolojik ürünleri kullanamadıklarını ifade etmişlerdir.

İletişim araçlarını kullanırken zorlanmadığını belirten 70 yaşındaki kadın katılımcı çocuklarının kendisine destek olduğunu ve şuanda herhangi bir zorluk yaşamadığını anlatmıştır. Buradan yola çıkarak yaşlıların teknolojik araçları kullanabilmeleri ve dijital okuryazarlıklarını geliştirebilmelerinde kuşaklararası dayanışmanın öneminden bahsetmek mümkündür. Gençlerin verdiği destek sayesinde, yaşlıların dijital dünyaya daha rahat uyum sağladıkları söylenebilir. Yapılan görüşmeden örnek alıntı aşağıda verilmiştir.

“Hayır zorlanmıyorum ama ilk başlarda zor bir alışma sürecim olmuştu. Bu süreçte bana çocuklarım destek oldu bozmaktan yanlış bir şey yapmaktan korkma bu şekilde öğreneceksin dediler ve destek oldular bu yüzden kullanırken herhangi bir zorluk çekmiyorum.” (6,K,Evli,70).

Soru 4: İnterneti e-devlet hizmetleri, bankacılık hizmetleri, hastane randevu hizmetleri vs. gibi amaçlarla kullanıyor musunuz? Kullanırken zorlanıyor musunuz? Zorlanıyorsanız hangi konuda?

Katılımcıların tamamı interneti e devlet hizmetleri, bankacılık hizmetleri, hastane randevuları vb. amaçlarla kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan 3'ü bu hizmetleri kullanmayı denediklerini fakat aktif bir şekilde kullanmadıklarını anlatmışlardır. Kullanmama ve kullanırken zorlanma nedenleri ise güven teması altında bilinmezlik, kişisel bilgilerin ele geçirilmesi ve korku/endişe teması altında yanlış işlem yapmakta korkma şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yapılan görüşmelerden alınan örnekler aşağıda verilmiştir.

“Nereden internete girilir, nasıl bakılır bilmiyorum ayrıca okuma- yazma konusunda zorluk çektiğim için bu hizmetleri kullanmıyorum. Kullanmam gerektiği zaman çocuklarımdan ya da torunlarımdan yardım istiyorum.” (1, K, Eşi vefat etmiş, 70).

“Artık bütün işler internet üzerinden yürüyor. E-devlet hizmetinden yararlanıyorum ama bu hizmeti çok sık kullanmadığımdan şifremini unutuyorum, şifreyi yenilemeyi-değiştirmeyi bilmiyorum. İnternet üzerinden hastaneden nasıl randevu alınır bilmiyorum. Onun yerine telefonda 182’yi arayarak randevumu alıyorum, arama yaparak randevu almak daha kolay geliyor.” (2,E,Evli,67).

“İnternet kocaman bir bilinmezlik, kişisel bilgilerim için endişeleniyorum ve güvenemiyorum. Mesela bankaya giderek yetkili kişi ile birebir iletişim kurmayı tercih ediyorum. Teknolojik araçların çok fazla kullanılmasının insanı tembelleştirdiğini düşünüyorum.” (3,E,Evli,79).

“Hala hastaneden randevu almak için hastaneye, banka işlemlerim için bankaya gidiyorum. Telefonda hem daha zor geliyor hem de bana güvenilir gelmiyor o yüzden bildiğim gibi yapmayı tercih ediyorum. Telefonda çok fazla resim (simge) var bu konuda biraz kafam karışıyor. Herşeyi telefonda yaparsam da eve bağlı olurum dışarıya çıkamam. Bunları yapmak için dışarıya çıkınca hem yürüyüş yapmış oluyorum, zorlanmıyorum.” (4,E,Eşi vefat etmiş,75).

“İnterneti olabildiğince az kullanmaya çalışıyorum. Çocuklarım devlet kurumlarında verilen hizmetlerin çoğunun artık internet üzerinden e-devletten yapıldığını söylemişti ama bana çok karışık geliyor ve önemli konularda yanlış bir şey yaparım diye korktuğum için hiç denemiyorum bile internet üzerinden yapmayı, her zaman gitmem gerektiği yere gider ve işimi hallederim diğer türlü sü içime sinmiyor. Hastane randevularımızın çoğunu 182 numarasını arayarak alıyoruz bazen de çocuklardan ya da

komşumuzdan yardım istiyoruz onlar internet üzerinden randevu alıyor bize.” (5,K,evli,65).

“Bir zamanlar internet bankacılığını kullanmayı denedim ama işlem gerçekleşmedi o zaman baya zorlanmışım çünkü baya bir süre denedim söyledikleri adımları eksiksiz yaptım fakat işlem başarısız şekilde cevap alıyordum her adımı yapmış olmama rağmen işlemin gerçekleşmemesi bana en iyi yöntemin eski yöntemler olduğunu ve işim olduğunda bankaya giderek halletmem gerektiğini anladım o yüzden bir daha denemek istemedim. Ayrıca yüz yüze işlemleri yapıyor olmak bana internet bankacılığından daha çok güven veriyor. Hastane randevularımız konusunda çocuklarımızdan yardım alıyoruz bizim istediğimiz gün ve saatte hangi doktoru istediğimizi söylüyoruz ve onlar bizim adımıza randevu alıyorlar.” (6,K,Evli,70).

Pecchioni vd.(2005)’ in yapmış oldukları araştırmada, yaşlıların interneti daha çok kişilerarası iletişimlerini kurmak ve sürdürmek, e-mail ya da herhangi bir konuyla ilgili araştırma yapmak için kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Yaşlıların bilgi edindikleri alanların da daha çok sağlık, haber ve hobileri ile ilgili alanlar olduğu belirlenmiştir.

Erendağ-Sümer’in (2017) Türkiye’de baby boomers kuşağı üzerinde yaptığı bir araştırmanın bulguları ise, yaşlıların internet üzerinden alışveriş yapamadığı ve çevrimiçi bankacılık hizmetlerini kullanamadığını göstermektedir.

Görgün-Baran, Koçak-Kurt ve Serdar- Tekeli’nin (2017) TÜİK’in 2016 Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması verilerine dayanarak yaşlıların dijital teknolojileri kullanım düzeyleri konusunda gerçekleştirdiği araştırmada, yaşlıların dijital teknolojilere yönelik yetkinliklerinin daha çok temel seviyede olduğunu, daha çok haber sitelerinin ve sağlıkla ilgili bilgi paylaşan internet sitelerini ziyaret ettiklerini, İnternet ortamında güvenliklerini sağlayamamaktan korktuklarını fakat güvenlik önlemlerini bilmediklerini ortaya koymuştur.

Aynı araştırmanın sonuçlarına göre, yaşlıların interneti kullanım amaçları arasında birinci sırada haber sitelerini ziyaret etme (%8,4) yer alırken, ikinci sırada sosyal medya kullanımı (%7,5), üçüncü sırada sağlıkla ilgili bilgi alma (%6,6), dördüncü sırada mal ve hizmet ürünleri hakkında bilgi arama (%5,9), beşinci sırada ise paylaşım sitelerinden video izleme (%4,8) yer almaktadır.

Soru 5: ATM'leri kullanıyor musunuz? Kullanırken sorun yaşıyor musunuz? Sizce bunun nedeni nedir?

Katılımcıların 3'ü ATM'leri hiç kullanmadıklarını, 3'ü ise kullandıklarını fakat sadece para çekme işlemi yaptıklarını ve diğer işlemleri yapmakta zorlandıklarını belirtmişlerdir. Zorlanma nedenleri ise öğrenme güçlüğü teması altında görme engelleri, güven teması altında kişisel bilgilerin ele geçirilmesi, kandırılma, kullanım zorluğu teması altında işlemlerin karışık olması, hızlı kullanıma uyum sağlayamama şeklindedir.

ATM'leri hiç kullanmadıklarını belirten katılımcıların 2'si 70 yaşında kadın katılımcı olarak, 1'i 75 yaşında erkek katılımcıdır. Yapılan görüşmelerden alınan örnekler aşağıda verilmiştir.

“ATM'den işlem yapmayı bilmediğim için bankadaki gişe görevlisinden yardım istiyorum. ATM'lerden işlem yaparken ekranı göremiyorum, bazen dokunmatik oluyor bazen tuşlar oluyor kafam karışıyor, neyi nasıl yapacağımı bilmediğim için çok uzun süre işlemi yapmak için uğraşıyorum. Genellikle maaşımı çekmek için oğlumu bekliyorum yalnız gitmek istemiyorum. Yalnız gittiğim zaman çok yavaş kaldığım için insanlar benim işimi bitirmemi bekliyor ben onları bekletmemek için işlemi yapmadan ayrılıyorum. ATM sırasında bulunanlardan yardım almıyorum çünkü güvenemiyorum ya paramı alıp giderlerse beni yere düşürürlerse diye korkuyorum.” (1, K, Eşi vefat etmiş, 70).

“Atm'leri kullanamıyorum. Beceremiyorum. Zorlanıyorum. Çünkü gözlerim net görmüyor. Bazı atmler dokunmatik bu beni zorluyor keşke bize yardım amaçlı seslendirmeli anlatım olsa, başkalarından yardım istemek zorunda kalmamak. Çünkü birinden yardım istersem de paramı alıp kaçacak diye korkuyorum. Bu konuda çekimser kalıyorum.” (4,E,Eşi vefat etmiş,75).

“Kullanmıyorum. Maaş günü geldiğinde eşim benim yerime para çekme işlemini yapıyor. Diğer işlemler için yüz yüze görüşmeyi tercih ediyorum. Çünkü ATM'ler çok karışık geliyor, bazen de tuşların üzerindeki rakamlar ve harfler silinmiş oluyor o zaman anlamak daha da zorlaştığı için para çekme dışındaki diğer işlemleri banka içinde yüz yüze yapmayı tercih ediyorum.” (6,K,Evli,70).

Kalınkara, Başbüyük ve Ay (2016) 'ın Türkiye'deki üç bölgede ve 11 ilde yürütmüş oldukları yaşlıların gerontolojik ürünleri kabule yönelik tutumları konusundaki çalışmalarında, gençlere göre yaşlılarda bilgisayar ve internet (% 8.1), e-posta (% 7.0), bankamatik (% 32.4) ve kredi kartı (% 30.7) kullanımının daha düşük olduğunu saptamışlardır. Ayrıca yaşlıların görme, işitme ve algılamaya ilişkin bireysel özellikleri ile teknolojinin bu

eksiklikleri desteklemeyen özelliklerde olmasının yaşlıları bu araçlardan uzak tuttuğunu belirtmişlerdir.

Olson vd. (2011) ‘nin yapmış oldukları çalışmada, yaşlıların teknolojiye ve teknolojik araçlara (bilgisayar, internet, kredi kartı ve bankamatik vb.) ilişkin derinlemesine bilgilerinin gençlere göre daha düşük olmasının, yaşlıların bu tür araçlara karşı anksiyete geliştirmelerine neden olduğunu ortaya çıkartmışlardır.

ATM’leri kullandıklarını fakat kullanırken zorluk yaşadıklarını anlatan katılımcılardan 2’si 67 ve 79 yaşında erkek, 1’i ise 65 yaşında kadındır. Katılımcılar ATM’leri sadece para çekmek(maaş) için kullandıklarını onun dışında diğer işlemleri yaparken zorlandıklarını anlatmışlardır. Yapılan görüşmelerden alınan örnekler aşağıda verilmiştir.

“ATM’yi sadece emekli maaşımı çekerken kullanıyorum. Para yatırmayı ya da başka bir şey yapmayı bilmiyorum. Banka kartımın şifresini unutuyordum bir keresinde şifremi yanlış girdiğim için kartımı ATM aldı bir daha böyle bir şey başıma gelmesin diye şifremi cüzdanıma yazıp koydum. Ayrıca ATM’yi kullanırken çok hızlı davranmamız gerekiyor yetişemiyorum zaten hangi tuşa basacağımı bulmakta zorlanıyorum.” (2,E,Evli,67).

“Evet kullanıyorum. ATM’leri kullanırken kendimden kaynaklı sorun yaşamıyorum. Genellikle ekran parlıyor ve yazıları seçmekte zorlanıyorum. Para yatırma işlemini gerçekleştirirken de zorlanıyorum, parayı yuvaya yerleştirmek çok zahmetli oluyor.” (3,E,Evli,79).

“Maaş günlerinde kullanıyorum onun dışında çok fazla kullanmıyorum. Zaman zaman zorlandığım oluyor ama yanımda her zaman birisi olduğu için bana yardımcı oluyorlar. Çünkü yazılanları tam anlayamadığım için zorlanıyorum. Sesli telaffuzları da var ama bazen çok hızlı hareket etmek gerekiyor ama ne yapmam gerektiğini anlayamadığım için panik yapıyorum. O yüzden her zaman yanımda birisi eşlik eder bana.” (5,K,evli,65).

Araştırma sonuçlarına paralel olarak, Chen, Chan ve Chan (2012) tarafından yapılan bir çalışmada da, yaşlıların teknolojiyi kullanma konusunda kaygı yaşadıkları, ATM kullanırken şifreyi unutmuş olmaktan korktukları belirlenmiştir. Ayrıca aynı çalışma bulgularına göre, yaşlılar teknolojik araçları daha çok yanlış kullanmaktan korkmakta ve bu araçların zarar görmesinden endişe duymaktadırlar.

Soru 6: Yeni teknolojileri kolaylıkla öğrenebilir misiniz? Eğer zorlanıyorsanız sizi en çok ne zorlamaktadır?

Katılımcıların 5'i yeni teknolojileri öğrenmekte zorluk çektiklerini, 1'i ise yeni teknolojileri öğrenebildiğini fakat öğrenme sürecinin uzun zaman aldığını belirtmiştir. Yani katılımcıların neredeyse tamamının yeni teknolojileri öğrenmekte zorluk yaşadıklarını hatta öğrenemediklerini söyleyebiliriz. Bunun nedeninin ise korku/endişe teması altında; ürünü bozmaktan korkma, yanlış işlem yapmaktan korkma, kullanım zorluğu teması altında; işlemlerin karışık olması, yazıların küçük olması, hızlı kullanıma uyum sağlayamama, öğrenme güçlüğü(sağlık engeli) teması altında; yaşa bağlı görme ve işitme engellerinin yer aldığı görülmüştür. Yapılan görüşmelerden alınan örnekler aşağıda verilmiştir.

“Yeni teknolojileri kolaylıkla öğrenemem, çabuk kavrayamıyorum. Kullanım kılavuzlarını okumaya, anlamaya çalışıyorum ama onlar da çok karışık ve yazıları çok küçük oluyor. Görme problemi yaşıyorum gözlük kullanmıyorum belki gözlüğüm olsa yazıları daha kolay okuyorum. Öğrenmek için çok deneme yapmam gerekiyor, takıldığım yerlerde bilen birine sormak istiyorum yani bunu kullanmayı öğretecek insanlara ihtiyacım oluyor. Eğer yeterli bilgi edinebileceğim insanlar etrafımda olsa zorlanmayacağımı düşünüyorum.” (1, K, Eşi vefat etmiş, 70).

“Yeni teknolojileri çok kolay öğrenemem. Deneme-yanılma yöntemini kullanarak anlamaya çalışıyorum. Kullanmayı öğrenmek için varsa kullanım kılavuzunu kurcalıyorum ancak bozarım endişesiyle kullanmayı bıraktığım oluyor. Kullanma kılavuzunda sadece yazı ile anlatılmış oluyor görsellerle anlatım sağlansa daha kolay öğrenebileceğimi düşünüyorum. Bilen birinin yönlendirmesiyle sorun yaşıyorum.” (2,E,Evli,67).

“Teknoloji kullanmak konusunda hep zorlanıyorum, bu hızla alışmak, uyum sağlamak kolay gelmiyor. Açma kapamadan başlayıp her adımı öğrenmek epey zaman alıyor ve kafa karıştırıcı oluyor. Her geçen gün bir yenilik geliyor ve takip edemiyorum. Yaş aldıkça anlamakta zorlanıyorum, gözlerim de sorun yaratmaya başladı, insanları dinlemek zaten güç az duyuyorum. Böyle olunca birinden yardım istemek çok zahmetli oluyor.” (3,E,Evli,79).

“Yeni teknolojiyi kullanmakta zorlanıyorum. Hem ben genç miyim? Eski kafalıyım bir işime yaramaz onlar diye düşünüyorum. Merakım da yok, çok öğrenme heveslisi değilim.” (4,E,Eşi vefat etmiş,75).

“Cep telefonu, bilgisayar gibi teknolojik ürünleri öğrenmekte zorlanıyorum. Çünkü son 1 yıldır dokunmatik telefon kullanıyorum onun öncesinde hep tuşlu telefon kullandım ve tuşlu telefonda böyle

dokunmatik bir telefona geçmek beni zorladı. Diğeri çok basitti ekran kilidi açıldıktan sonra sadece numarayı yazarak bile arama yapabiliyordum büyük tuşları vardı zorlanmıyordum ama bu telefonda öyle olmuyor aramak yapmak için bile bir yerlere girmek gerekiyor. Renkli ekran olması bazen kolaylık sağlıyor bazen de renkleri birbirine benzediği için çok daha çabuk karıştırmama sebep oluyor. Teknolojik ev eşyalarının da telefonda olduğu kadar zorlanmam çünkü yıllardır kullanıyoruz ve çoğunda aynı şekilde ilerliyor çok küçük değişiklikler oluyor onu da birkaç kullanmada çözmüş oluyorum.” (5,K,evli,65).

“Öğrenebilirim fakat yaşımdan dolayı öğrenme sürecim gençlere göre daha uzun bir zamanı alır. Beni en çok zorlayan nokta çok fazla yabancı kelime ve terimler olması beni zorluyor. Çünkü yabancı bir kelime veya terim olduğu zaman hafızamda tutma zorlaşıyor bu da benim öğrenme sürecimi zorlaştırıyor.” (6,K,Evli,70).

Milward'ın (2003) çalışmasında, yaşlıların yeni teknolojileri öğrenememe korkusunun aslında bilmediklerini söylemek istemediklerinden kaynaklı olabileceği sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca yaşlıların teknolojinin yalnızca gençlere özgü olduğunu düşündükleri görülmüştür. Yine aynı çalışmada, 55 yaş üstü bilgisayar ve internet kullanıcılarının en büyük korkusunun, normal bir kullanıcının bilmesi gereken çok basit işlemlerin nasıl yapıldığını bilememekten dolayı aşağılanma ya da yakalanma (küçük düşme) hissi olduğu sonucuna varılmıştır.

Yapılar farklı çalışmalarda, yaşlıların teknoloji kullanmama nedenlerinin yaşlıların teknolojinin kafa karıştırıcı olduğunu ve öğrenilmesinin zor olduğunu düşünmelerinden kaynaklandığı ifade edilmektedir (Eastman ve Iyer, 2004; Marquié, Jourdan-Boddaert ve Huet, 2002).

Soru 7: Teknoloji kullanımı ile ilgili kimlerden yardım alırsınız? Ailenizdeki gençlerin size bu konuda yardımı konusunda düşünceleriniz nedir?

Katılımcıların 2'si teknoloji kullanımı konusunda çocuklarından yardım aldıklarını, 2'si hem çocuklarından hem de torunlarından yardım aldıklarını belirtmişlerdir. Diğer 2 kişi ise çevredeki gençlerden, eş ve ya komşudan bu konuda destek aldıklarını anlatmışlardır. Katılımcıların tamamının gençlerden yardım alma konusunda hevesli oldukları gözlemlenmiştir. Çocuklarının/torunlarının ya da çevredeki gençlerin teknoloji konusunda kendilerine yardımcı olmaları onları mutlu etmektedir. Yapılan görüşmelerden alınan örnekler aşağıda verilmiştir.

“Teknoloji kullanımı konusunda birlikte yaşadığım oğlumdan yardım alıyorum. Torunlarımdan yardım alma konusunda sorun yaşıyorum çünkü

başka şehirlerde yaşıyoruz. Ama ben onlara ziyarete gittiğimde ya da onlar beni ziyarete geldiklerinde yardımcı oluyorlar. Tansiyon aletini kullanamıyordum torunum bana nasıl kullanacağını gösterdi artık tansiyonumu kendim ölçebiliyorum. Onların bana sabırla cevap vermeleri çok hoşuma gidiyor böylece soru sormaktan çekinmiyorum...” (1, K, Eşi vefat etmiş, 70).

“Çocuklarım ve torunlarımdan yardım alıyorum. Torunlarım tabletle telefonla vakit geçirmeyi seviyorlar ancak çok sık kullandıklarını düşünüyorum. Onlardan yardımcı olmalarını istediğim konuları daha onlara anlatmaya yeni başlamışken ya da gösterirken hemen anlıyorlar. Fakat bana anlatırken zorlanıyorlar, çok basit olduğunu neden yapamadığım konusunda anlam veremediklerini söylüyorlar. Torunlarım ve çocuklarım yardım ettikleri, yeni bir şeyi öğrenirken bana kızmadıkları için mutlu oluyorum...” (2,E,Evli,67).

“Telefon kullanmayı torunumdan, çocuklarımdan öğrendim çoğunlukla onlardan yardım alırım. İlk başlarda kullanabileceğime dair kendime güvenim yoktu ve çevremdekiler benimle alay eder korkusuyla ertelemiştim. Hala bir konuda sorun yaşadığım zaman en başta sorunun ne olduğunu kendim anlamaya çalışıyorum, ardından onlardan yardım alıyorum...” (3,E,Evli,79).

“Çevremde bu işi bilenlerden yardım alırım. En çok da gençlerden. Gençler çok yetenekli bu konuda bilgi tufanı. Teknolojinin içine doğdular kafaları çalışıyor bu konulara bizler gibi değiller...” (4,E,Eşi vefat etmiş,75).

“Eşim bana yardımcı olur ama bazen onun da anlamadığı yerler oluyor o zaman komşularımızdan yardım alıyorum. Torunlarımda yardımcı olmaya çalışırlar fakat başka bir şehirde yaşadıkları için onlar ile çok sık görüşemiyoruz...” (5,K,evli,65).

“Çocuklarım bana bu konuda çok yardımcı oluyorlar. Her zaman bu konularda bana destek olmuşlardır ve yardımcı olacakları zaman anlamadığım 2 kez 3 kez hatta 4 kez bir nokta takıldığım ve anlatmalarını istediğim zamanlar olmuştur ama yine de bu duruma kızmazlar sitem etmezler ve benim takıldığım noktayı anladığımdan emin olana kadar bana yardımcı olurlar. Çocuklarımdan bu desteği sayesinde çoğu teknolojik aleti öğrenebilirim ve kendime olan güvenimin artmasına yardımcı oluyorlar...” (6,K,Evli,70).

Son TÜİK istatistiklerine göre, Türkiye’de 2019 yılı itibariyle genç nüfusun internet kullanım oranı %93’tür; yaşlı nüfus söz konusu olduğunda ise, bu oran %17’ye gerilemektedir (TÜİK, 2019). İstatistikler,

internet kullanımında genç nüfus ile yaşlı nüfus arasında büyük bir uçurum olduğunu göstermektedir.

Erendağ-Sümer'in (2017) Türkiye'de baby boomers kuşağı üzerinde yaptığı bir araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğunun cep telefonu kullanımında çevresinden yardım talep ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Sinav (2020)'in Genç-Yaşlı, Orta-Yaşlı ve İleri-Yaşlı Bireylerin Sosyal Medya Kullanım Davranışlarını Karşılaştırmalı olarak analiz ettiği araştırmada ulaşılan sonuçlardan biri de 65 yaş ve üzeri bireylerin teknolojik cihaz kullanımı konusunda yardım alma eğilimlerinin yüksek olduğudur.

Pecchioni vd. (2005)'nin yapmış oldukları araştırma sonuçlarına göre, 50-64 yaş arası gruptaki insanlar internet teknolojisini daha yaygın bir biçimde kullanırken, 65 yaş ve üzeri grupta bu oran daha düşüktür. Yaşlılarda internet kullanım oranı düşük olmasına rağmen, önümüzdeki 5-10 yıl içinde günümüzün gençleri yaşlanmaya başladığında "gri tsunami" adlı fenomenin gerçekleşeceği böylelikle yaşlılarda internet kullanımının büyük oranda artacağı tahmin edilmektedir.

Soru 8: Yaşlıların teknoloji kullanımı ve dijital okuryazarlıklarını arttırmak konusundaki görüş ve önerileriniz nelerdir?

Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümünde okuyan üniversite öğrencilerinin kendi büyük ebeveynlerinden yola çıkarak gözlemlemiş oldukları yaşlıların dijital okuryazarlık deneyimleri hakkındaki görüş ve önerileri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Gençlerin tamamı kendi büyük ebeveynleri başta olmak üzere yaşlıların teknoloji kullanımını desteklediklerini belirtmişlerdir. Yaşlıların dijital okuryazarlıklarının artırılmasının onların yaşam kalitesine pozitif etki yaratacağını bu nedenle de gençlerin vereceği desteğin önemli olduğunu anlatmışlardır. Gençlerle yapılan derinlemesine görüşmelerden seçilen alıntılar aşağıda yer almaktadır.

"...Yaşlıların teknoloji kullanımının gelişmesini destekliyorum. Teknoloji yaşamımızın ayrılmaz bir parçası her alanda kullanıyoruz gerek fatura ödeme, gerek maaş çekme gibi temel işlemlerini uzun saatler harcayarak zaman kaybetmeden yapabilmeleri açısından son derece önemli olduğunu düşünüyorum. Günlük yaşamında kolaylık sağlama ve bağımsızlıklarına katkı sağlamak amacıyla onlara zorlandıkları konularda detaylı, özen göstererek ve pratik yapmalarını sağlayacak şekilde küçük eğitimlerle destek olabiliriz. Bizim dışımızdaki eğitim hizmetinin ulaşılabilir ve yaşlıya maliyet yaratmadan sağlanması gerekir diye düşünüyorum..."
(1,K,22,Torun)

"Teknoloji kullanımı sosyal yaşamlarının gelişmesine katkı sağlayabilir normalde ulaşamayacağı bir arkadaşına, akrabasına aile bireyine çok

kolay ulaşabilirler ve bence genelde yalnızlık duydukları düşünülürse psikolojik anlamda onlara iyi gelebilecek bir durumdur. Kitle iletişim araçları kullanılarak teknoloji kullanımı ve ya dijital okuryazarlık konusunda yaşlılara yönelik bilgilendirici içerikler üretilir...”(2,E,22,Torun)

“Yeni bir teknoloji ile karşılaştıklarında kendilerine güvendikleri zaman yapabileceklerinin farkına varmaları sağlanabilir. Yaşlıların alay edilmesi korkusu yaşadıkları durumlar gözden geçirilerek nasıl daha iyi iletişim kurulabilir üzerine kafa yorulabilir. İnternet kullanımı ile ilgili eğitim almak isteyen var ise onlarla ilgilenilebilir. Kişisel bilgilerin başkalarının eline geçmesine yönelik yaşadıkları güvensizliğin ortadan kaldırılması için bilgilendirmeler yapılabilir...”(3,E,24,Torun)

“...Yaşlıların teknoloji kullanımını kesinlikle destekliyorum. Her zaman yakınlarına ulaşamayabilirler bu sebeple acil durumlarda iletişim sağlayabilecek yetide olmaları onlara avantaj sağlar. E-devlet, e-sağlık uygulamalarını kullanabilmeleri, elektronik ticaret imkanları ile satın alma ya da satma işlemleri yapabilmeleri veya internette bankacılık uygulamalarını kullanabilmeleri yaşamlarına kesinlikle kolaylık getirir. En temel yiyecek ihtiyacından sağlık hizmetine kadar kendisi halledebilir daha hızlı erişim sağlayabilir böylece başkalarına bağımlı olma durumları ortadan kalkar. Yaşlı bireylerin sosyal medya kullanımı ile iletişim sağlayabilmeleri ayrıca sosyalleşebilme fırsatı yaratması psikolojik anlamda onlara iyi gelebilir...” (4,E,24,Torun)

“...Gün aşırı telefon ile ilgili pek çok soru soruyorlar ama elime aldığımda evet ya da hayırlı bir bildirim gelmiş oluyor. Denemeye korktukları için ekranı kapatıp bir gencin bakmasını bekliyorlar. Bu biraz bizim onlara telefon kullanmayı öğretirken aceleci davranmamızdan kaynaklanıyor olabilir. Bu öğretme sürecini telefonu ilk aldıklarında kabataslak değil de zamana yayarak ayrıntılı yapmak gerek. Öncelikli olarak gençlerin sabırlı olması gerekmekte. Bir uygulamayı veya en basit işlemin yapılmasını bile defalarca anlatmamız gerekebilir. Atm kullanımında ise ATM'nin kenarına görsel destekli posterli adım adım nasıl işlem yapılacağı anlatılmalı...” (5,K,24,Torun)

“...Yaşlıların sırf yaşlarından dolayı teknoloji konusunda ötekileştirmenin doğru olduğunu düşünmüyorum. Gençlere göre öğrenmeleri daha uzun ve zor bir süreç olsa da bunun için çabalanması gerekmekte. Genel olarak teknoloji kullanımının eğitim ile bağlantılı olduğunu düşünüyorum. Çünkü eğitilmiş yaşlı bireyler teknolojiyi daha bilinçli kullanıyorlar bence. Fakat eğitim düzeyi düşük yaşlılar teknolojiyi yetersiz kullanıyorlar...”(6,K,21,Torun).

4. Sonuç ve Öneriler

Günümüz toplumunda teknolojinin getirdiği kolaylaştırıcı bilgilerden faydalanmak yani dijital okuryazarlık çok önemli bir kavram haline gelmiştir. Ancak her vatandaş bu becerilere, özellikle de yaşlılar, ulaşmak için gerekli araçlara ve kaynaklara sahip değillerdir. Ülkemizde de toplumsal düzenin hemen hemen her alanında temel hizmetlerin ve tesislerin dijitalleşmesindeki sürekli artış, yaşlıların dijital bilgi yeterliliklerini artırmaya yardımcı olacak yollar geliştirmeyi kaçınılmaz kılmaktadır. Aksi takdirde yaşlıların toplum içerisinde izole olmaları, yalnızlaşmaları ve yaşam kalitesindeki azalma vb. sorunlar ortaya çıkacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre, yaşlıların evlerindeki teknolojik araçları kullanırken zorlandıkları ve zorlanma nedenlerinin de yanlış işlem yapmaktan korkma ve ürünü bozma endişesi olduğu ortaya çıkmıştır.

Yaşlılar cep telefonu(akıllı telefon), bilgisayar ve tablet gibi teknolojik araçlardan en çok cep telefonunu kullanmakta ve kullanım amaçlarının başında iletişim gelmektedir. Özellikle uzakta yaşayan evlat ya da akrabalarla yapılan görüntülü görüşmeler yaşlıları iletişim teknolojileri açısından motive etmektedir. Bunların yanı sıra, iletişim araçlarını kullanırken yanlış işlem yapmaktan korkmakta, yazıların küçük olması, işlemlerin karışık olmasından kaynaklı kullanım zorluğu yaşamakta ve en önemlisi teknolojik araçlara güvenmemektedirler.

Yaşlılar interneti, e-devlet hizmetleri, bankacılık hizmetleri, hastane randevuları vb. amaçlarla kullanmamaktadır. Bunun nedenleri ise internete olan güvensizlik, kişisel bilgilerin ele geçirilmesi ve yanlış işlem yapmakta korkma olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hizmetleri yüz yüze yapmayı tercih etmektedirler. Ayrıca, yaşlıların interneti daha çok iletişim kurmak ve bilgi edinmek için kullandıkları görülmüştür.

Yaşlılar ATM'leri kullanırken zorlanmakta ve sadece para çekme işlemi yapmaktadır. Bu durumun nedenleri ise, yaşlıların bankamatik işlemlerini karışık ve hızlı bulmaları, öğrenme güçlüğü yaşamaları ve kişisel bilgilerin ele geçirilmesinden korkmaları olarak sıralanmaktadır.

Yaşlılar yeni teknolojileri öğrenmekte zorluk yaşamaktadırlar. Bunun nedeninin ise yaşa bağlı görme ve işitme engelleri, ürünü bozmaktan korkma, yanlış işlem yapmaktan korkma, işlemlerin karışık olması, yazıların küçük olması, hızlı kullanıma uyum sağlayamama ve bilgi eksikliğinden kaynaklı yeni teknolojilere olan güvensizliktir.

Yaşlılar teknoloji konusunda gençlerden yardım almaya heveslidirler. Çocuklarının/torunlarının ya da çevredeki gençlerin teknoloji konusunda

kendilerine yardımcı olmaları onları mutlu etmektedir. Araştırmaya katılan gençler de, kendi büyük ebeveynleri başta olmak üzere yaşlıların teknoloji kullanımını desteklemektedir. Yaşlıların dijital okuryazarlıklarının artırılmasının onların yaşam kalitesine pozitif etki yaratacağını bu nedenle de gençlerin vereceği desteğin önemli olduğunu düşünmektedirler.

Bu çalışmadan çıkan sonuçlar, konuyla ilgili daha kapsamlı ve ayrıntılı, nicel veriler toplamayı hedefleyen çalışmalara ışık tutmaktadır. Tüm bu sonuçlardan da anlaşılacağı üzere, hali hazırda internetin var olduğu bir dünyada büyüyen genç kuşak ile kıyaslandığında yaşlıların dijital dünya ile olan ilişkilerinde daha geride kaldıkları açıktır. İki kuşak arasındaki dijital farkın giderilmesi ve yaşlıların dijital okuryazarlık seviyelerinin artırılması için;

- Yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri kuşaklararası dayanışma perspektifini benimseyerek yaşlılarla gençleri bir araya getiren uygulamalara ve projelere öncelik vermelidir.
- Yaşlıların dijital okuryazarlık konusundaki öğrenme programlarına ve kurslara katılmaları yönünde kitle iletişim araçları ile farkındalık yaratılmalıdır.
- Yaşlıların dijital okuryazarlık seviyelerinin artırılması için halk eğitim merkezleri tarafından ücretsiz eğitim kursları düzenlenmelidir.
- Yaşlıların teknolojiyi kullanma ve öğrenme konusunda yaşadıkları endişelerin azaltılmasına yönelik terapi yöntemleri uygulanmalıdır.

Kaynaklar

- Acar, Ç. (2015). *Anne Ve Babaların İlkokul, Ortaokul Ve Lise Öğrencisi Çocukları İle Kendilerinin Dijital Okuryazarlıklarına İlişkin Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bosma, E., Giezen-Biegstraaten L., Spaltman, M. ve Stephan, C. (2000). Seniors and Technology. Groningen Kitz, 16-22.
- Chen, K., Chan, A.H.S. ve Chan, S.C. (2012). Gerontechnology Acceptance by Older Hong Kong People. *Gerontechnology*, 11(2), s.102-103. doi:http://dx.doi.org/10.4017 /gt.2012.11.02.524. 691
- Creswell, J. (2013). Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları, Çev. Ed. Demir, S. B., Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Digital Reports (2020). Global Digital Overview. <https://datareportal.com/reports/digital-2020-global-digital->

- overview. <https://datareportal.com/reports/digital-2020-turkey>. (Erişim Tarihi: 25.01.2021).
- Duran, E. ve Özen, N. (2018). Türkçe Derslerinde Dijital Okuryazarlık. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 3(2),s.31- 46.
- Eastman, J. K. ve Iyer, R. (2004). The Elderly's Uses and Attitudes Towards The Internet. *Journal Of Consumer Marketing*, 21(3), s.208-220.
- Ekici, S. K. ve Gümüş, Ö. (2016). Yaşlılıkta Teknolojinin Kullanımı. *Ege Tıp Dergisi*, 55 (Ek Sayı), 26-30. <https://doi.org/10.19161/etd.344199>
- Erendağ-Sümer, F. (2017). Sosyal Medya Kullanım Pratikleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Global Media Journal TR Edition*, 8(15), s.166-181.
- Fisk, A. D., ve Rogers, W. A. (2000). Influence of Training and Experience on Skill Acquisition and Maintenance in Older Adults. *Journal of Aging and Physical Activity*, 8(4), s.373-378.
- Garbin Praničević, D., Peterlin, J. ve Bučan J.M. (2017). Do Older People Benefit from Digital Services?. *Information Technology Diem : Dubrovnik International Economic Meeting*, 3 (1) , s. 145-160.
- Gonzalez Gutierrez, Y., A., (2015). Digital Literacy in Early Childhood (Doktora Tezi). La Sabana Üniversitesi.
- Görgün-Baran, A., Koçak-Kurt, Ş. ve Serdar-Tekeli, E. (2017). Yaşlıların Dijital Teknolojileri Kullanım Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1(45), s.1-24.
- Hague, C. ve Payton, S. (2010). Digital Literacy Across The Curriculum. Futurelab.
- Hazer, O., ve Özsungur, F. (2017). Kuşaklararası İşbirliği ve Geronteknoloji. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 445-472.
- Kalınkara, V., Başbüyük G.Ö. ve Ay F. (2016).Yaşlıların Gerontolojik Ürünleri Kabule Yönelik Tutumları. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi* 9, Aralık, s.1-19.
- Kerschner, P. A. ve Chelsvig KA (1981), The Aged User and Technology. in Conference on Communications Technology and The Elderly: *Issues and Forecasts*, October, s.22-23.

- Kiel, J. M. (2005). The Digital Divide: Internet and E-Mail Use by The Elderly. *Medical Informatics and The Internet in Medicine*, 30(1), s.19-23.
- Lee, B., Chen, Y. ve Hewitt, L. (2011). Age Differences in Constraints Encountered by Seniors in Their Use of Computers and The İnternet. *Computers in Human Behavior*, 27(3), s.1231-1237.
- Marquié, J. C., Jourdan-Boddaert, L. ve Huet, N. (2002). Do Older Adults Underestimate Their Actual Computer Knowledge?. *Behaviour & Information Technology*, 21(4), s.273-280.
- Marsh, J. (Ed.). (2005). Popular Culture, New Media and Digital Literacy in Early Childhood. Psychology Press.
- Meethongjana, K. ve Tachpetpaiboonb, N. (2015). Competency-Based Training to Develop Basic Computer Skills for The Elderly: A Case Study of The Dusit Community, Bangkok, Thailand. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 197, s.2520-2525.
- Merz, E. M., Schuengel, C. ve Schulze, H. J. (2007). Intergenerational Solidarity: An Attachment Perspective, *Journal of Aging Studies*, 21, s.175–186.
- Milward, P. (2003). The ‘Grey Digital Divide’: Perception, Exclusion and Barriers of Access to The İnternet for Older People. *First Monday*,8(7),<http://journals.uic.edu/ojs/index.php/fm/article/view/1066> (Erişim Tarihi: 25.09.2020).
- Murakami, İ. (2017). Türkiye’deki Kuşaklararası İlişkileri Geliştirme Uygulamaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(1), 295-308.
- Olson, K.E., O’Brien, M.A., Rogers, W.A. ve Charness, N. (2011). Diffusion Of Technology: Frequency Of Use For Younger And Older Adults. *Ageing International*, 36(1), s.123-145.
- Onursoy, S. (2018). Üniversite Gençliğinin Dijital Okuryazarlık Düzeyleri: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 989-1013. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/558781> sayfasından erişilmiştir.
- Özkan, Y. ve Puruçuoğlu, E. (2010). Yaşlılıkta Teknolojik Yeniliklerin Kabulünü Etkileyen Sosyalizasyon Süreci. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 23(23), s.37-46.
- Özsungur (2018). *Yaşlıların Teknoloji Kabul ve Tutum Davranışlarının Başarılı Yaşlanma Üzerindeki Etkilerinin Analizi: Adana İli Örneği*.

- (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Öztürk, Y. (2020). *Dijital Okuryazarlık Hakkında Lise Öğrencilerinin Kendilerine Ve Anne-Babalarına Yönelik Görüşleri Kırıkkale İli Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Pecchioni L. L., Wright K. B. ve Nussbaum, J. F. (2005). *Life Span Communication*. LEA:Mahwah, NewJersey.
- Sayago, S., Sloan, D. ve Blat, J. (2011). Everyday Use of Computer-Mediated Communication Tools and its Evolution Over Time: An Ethnographical Study With Older People. *Interacting with Computers*, 23(5), s.543-554.
- Sınav, A. (2020). Genç-Yaşlı, Orta-Yaşlı ve İleri-Yaşlı Bireylerin Sosyal Medya Kullanım Davranışlarının Karşılaştırmalı Analizi: Eskişehir İli Örneği. *Etkileşim*, 5, s.116-145.
- Tekedere, H. ve Arpacı, F. (2016). Orta Yaş ve Yaşlı Bireylerin İnternet ve Sosyal Medyaya Yönelik Görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(2), s.377-392.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). “Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması”. <http://tuik.gov.tr/prehaberbultenleri.do?id=21779> (Erişim tarihi: 08.12. 2020)
- Waite, S. (2004). Tools for The Job: A Report of Two Surveys of Information and Communications Technology Training and Use for Literacy in Primary Schools in The West of England. *Journal of Computer Assisted Learning*, 20(1), s.11-20.
- Yıldırım-Becerikli, S. (2013). Kuşaklararası İletişim Açısından Yeni İletişim Teknolojilerinin Kullanımı: İleri Yaş Grubu Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 44(1), s.19-31.
- Yılmaz, N., Hazer, O. ve Öztürk, M. S. (2018). Intergenerational Solidarity and Life Satisfaction in Elderly. *Turkish Journal of Geriatrics*, 21(3), 429-437.